

TÜRKİYE'DE SPORDA ŞİDDET VE SALDIRGANLIK ÜZERİNE YAPILAN ÇALIŞMALARIN ANALİZİ: BİR META SENTEZ ÇALIŞMASI

Ufuk GÜNEŞ¹

Ömer CENGİZ²

Gamze GÜNEY³

Öz

Sporun günümüzde dil, din, ırk ayrımı gözetmeksizin insanları bir araya getiren barışçıl evrensel olgu olduğu yönünde ortak bir görüş birliği vardır. Sporda şiddetin kaynakları, sporcuların birbirlerine oyun içerisinde uyguladıkları şiddetin düzeyleri ile sporda şiddeti açıklayan teoriler ortaya konulmuş ve sporda şiddetin önlenmesine yönelik eğitsel, kurumsal, yasal uzun, orta ve kısa vadeli çözümler önerilmiştir. Bu çalışma Türkiye'de sporda şiddet ve saldırganlık alanında yapılan çalışmaların meta sentez yöntemiyle analiz edilmesi ve bu çalışmalardaki araştırma konularının neden ve sonuçlarının ortaya konulması amaçlanmıştır. Araştırmada 2015-2021 yılları arasında çalışılan 32 makale ve 19 tez olmak üzere toplamda 51 çalışma amaçları, veri toplama araçları, kullanılan yöntemleri, örneklem grupları, sonuçları bakımından analiz edilmiştir. Araştırmadaki çalışmaların seçiminde Yüksek Öğretim Kurumu (YÖK) Ulusal Tez Merkezi, Dergi Park ve Google Akademik arama motoru veri tabanından yararlanılmıştır. Araştırmanın geçerlilik ve güvenilirliğini sağlamak için araştırmanın amacı ve araştırmanın soruları mümkün olduğunca açık ifade edilmiştir. Araştırmada elde edilen veriler frekans ve tablolar aracılığıyla yorumlanmıştır. Araştırmaya uygun olan çalışmaların amaçları birçok farklı bakış açısıyla ele alınırken genel olarak sporda şiddet ve saldırganlığın nedenleri, etkileri, sonuçları ve sporcuların şiddete ve saldırganlığa yönelim eğilimleri çerçevesinde birleşmiştir. Bu çalışmada seçilen çalışmaların sonuçları tartışılmış ve birtakım öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Spor, Şiddet, Saldırganlık, Meta-sentez, Türkiye.

¹Öğretmen, Diyarbakır Milli Eğitim, ufuk.gunes021@gmail.com ORCID: 0000-0003-4960-5791.

²Dr. Öğr. Üyesi, Siirt Üniversitesi, Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu, Antrenörlük Eğitimi Bölümü, Spor Sağlık Bilimleri Anabilim Dalı, omer.cengiz80@gmail.com ORCID: 0000-0002-4946-6173.

³Dr. Öğr. Üyesi, Ardahan Üniversitesi, Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu, Antrenörlük Eğitimi Bölümü, Antrenörlük Eğitimi Anabilim Dalı, omer.cengiz80@gmail.com ORCID: 0000-0001-9638-320x

ANALYSIS OF STUDIES ON VIOLENCE AND AGGRESSION IN SPORTS IN TÜRKİYE: A META-SYNTHESIS STUDY

Abstract

This study is aimed to analyze the studies in the field of violence and aggression in sports in Turkey by meta-synthesis method and to reveal the causes and consequences of the research topics in these studies. In the research, a total of 51 studies, 32 articles and 19 theses, which were studied between 2015 and 2021, were analyzed in terms of their objectives, data collection tools, methods used, sample groups, and results. The Higher Education Institution (HEI) National Thesis Center, Dergi Park and Google Scholar search engine database were used to select the studies in the research. To ensure the validity and reliability of the investigation, the purpose of the study and the research questions were expressed as clearly as possible. The data obtained in the research were interpreted through frequency and tables. While the aims of the studies suitable for the analysis are handled from many different perspectives, the causes, effects and results of violence and aggression in sports are generally united. The results of the selected studies in this study were discussed, and some suggestions were presented.

Keywords: Sports, Violence, Aggression, Meta-synthesis, Türkiye.

GİRİŞ

Spor kelimesi Türk Dil Kurumuna göre; “bedeni veya zihni geliştirmek amacıyla bireysel veya toplu olarak gerçekleştirilen, bazı kurallara göre uygulanan hareketlerin tümü” olarak tanımlanmıştır (TDK,2022). Spor kelime anlamı olarak özü bakımından fiziksel aktiviteleri ifade etse de aynı zamanda kişilerin sosyal bir kimlik kazanmasını sağlamaktadır. Bireylerin yaşadığı toplumda aidiyet duygusunu kazanarak sosyalleşmesine katkı sağlamaktadır (Küçük ve Koç, 2004, s.1, 2).Sporun en temel amaçları; kişinin bedensel ve ruhsal sağlığını geliştiren, topluma karşı görev ve sorumluluklarını yerine getiren, ahlaklı, erdemli, çalışkan bireyler yetiştirmektir (Yetim, 2000, s.9). Bu kapsamda sportif etkinlikler, sporun içinde bulunan tüm aktörlerin birbirine karşı saygı ve sevgi çerçevesinde ilişki kurması gerekmektedir. Ancak ne yazık ki sporda geçmişten günümüze birçok şiddet olayları yaşanmıştır (Düzce, 2019, s.5).

Genel anlamda şiddet: bireylerin çevresine karşı göstermiş olduğu fiziksel güç ya da orantısız kuvvet olarak tanımlanmaktadır. Şiddet bireylerin başkalarına karşı gücünü adaletsiz bir şekilde kullanmak, kaba kuvvet uygulamak anlamına gelmektedir (Kalkan, 2016, s.20). Bir başka deyişle şiddet: Bireylerde doğal olarak bulunan ve bireylerin içinde yaşadığı topluma veya etkileşim halinde olduğu insanlara karşı saldırgan bir tutum sergilemesidir (Derwent, 2007). Saldırı bireyin bilinçli ve istekli bir şekilde çevresindeki canlı veya cansız varlıklara

karşı fiziksel ve psikolojik olarak zarar vermeye yönelik eylemde bulunması olarak tanımlanır. Saldırganlık ise saldırı eyleminde bulunmaya yönelik nispeten sürekliliği bulunan bir tutum olarak tanımlanır (Acet, 2005). Saldırganlık ise kişinin çevresine yönelik fiziksel olarak yaralamayı, sözel olarak zarar vermeyi amaçlayan bir tutumdur (İkizler ve Karagözoğlu, 1997).

Şiddet ve saldırganlık çoğu zaman aynı anlamda kullanılsa da şiddet saldırganlığı içine alan, saldırganlığın doruk noktası haline gelen bir olgudur. Şöyle ki saldırganlık eylemi fiziki bir müdahale olabileceği gibi küfür, hakaret vs. psikolojik olarak da gerçekleşebilir ancak her zaman şiddet içermemektedir. Bu bağlamda insanları saldırganlık ve şiddete yönlendiren temel duygunun engelleme duygusu olduğu görülmektedir. Öte yandan küreselleşen dünyada endüstrinin gelişmesiyle birlikte oluşan rekabetçi ortam da insanları şiddet ve saldırganlık davranışlarına yöneltmektedir (Kalkan, 2016, s.20).

Spor müsabakalarında meydana gelen şiddet olaylarına hem sporcuların hem de taraftarların kazanma hırsının aşırı bir şekilde ortaya çıkması neden olmaktadır. Ayrıca sportif faaliyetlerin ticari bir metaya dönüşmesiyle beraber sportif faaliyetlerden daha fazla kazanç edebilmek adına şiddet eylemlerine neden olan kazanma hırsı ön plana çıkarılmaktadır. Bu durum sporla ilgili birçok şiddet olayının yaşanmasına neden olmaktadır (Tanrıverdi, 2012, s.2).

Spor barış, sportmenlik, fair play, saygı gibi evrensel değerler üzerine kurulu olması gerekirken geçmişten günümüze sık sık sportmenlik dışı şiddet olaylarıyla gündeme gelmiştir. Şiddet olaylarının çoğunluğu ise özellikle geniş taraftar kitlelerine sahip olan futbol ve basketbol branşlarında meydana gelmektedir. Dolayısıyla sporda şiddet ve saldırganlık ile ilgili yapılan çalışmaların çoğunluğu futbol ve basketbol ile ilgili yapılmıştır (Şahan, 2007).

Yüksek Öğretim Kurumunun Ulusal Tez Merkezi'nde sporda şiddet ve saldırganlık üzerine yapılan ilk tezin 2003 yılında "Sporda şiddet ve saldırganlığın psikolojik ve sosyolojik durumu üzerine bir araştırma" adlı bir yüksek lisans tezi olduğu görülmüştür. Bu tez çalışması futbol taraftarlarını tezin örnekleme olarak kullanmıştır. Sporda şiddet ve saldırganlık ile ilgili 2003 yılından itibaren 14 tez çalışması, futbolda şiddet ile ilgili 14 tez çalışması olmak üzere toplamda 28 çalışma yapılmıştır. Bu tez çalışmalarının 4'ü Doktora tezi 24'i ise Yüksek Lisans çalışmalarından oluşmaktadır. Sporda şiddet ve saldırganlık ile ilgili gerekli literatür araştırmaları yapıldığında bu konuyla ilgili Lisansüstü çalışmaları sentezleyen bir çalışmanın yapılmadığı görülmektedir. Bu nedenle bu konuda yaptığımız çalışmanın konuyla ilgili yapılacak olan çalışmalar için bilgi sahibi olunmasına katkı sağlayacağına inanmaktayız.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırma Türkiye’de sporda şiddet ve saldırganlık ile ilgili yapılan tez çalışmalarını meta-sentez yöntemi ile incelemeyi ve konuyla ilgili genel bir değerlendirme yapmayı amaçlamıştır. Böylelikle bu çalışmaların hem sonuçlarının incelenmesini hem de konuya ilişkin genel hatlarının ortaya çıkarılmasını amaçlamaktadır.

Bu amaç doğrultusunda, sporda şiddet ve saldırganlık ile ilgili yaptığımız çalışmada aşağıdaki sorulara cevaplar aranmıştır.

1. Yapılan çalışmaların amaçları nelerdir?
2. Yapılan çalışmalarda hangi örneklem grupları tercih edilmiştir?
3. Yapılan çalışmalarda kullanılan yöntemler nelerdir?
4. Yapılan çalışmalarda kullanılan veri toplama araçları nelerdir?
5. Yapılan çalışmalarda elde edilen sonuçlar nelerdir?

Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırma 2015-2021 yılları arasında sporda saldırganlık ve şiddet konusuyla ilgili Türkiye’de yapılan çalışmaları kapsamaktadır. Araştırma 19 tez 32 makale olmak üzere toplamda 51 çalışma ile sınırlandırılmıştır. Araştırma sporda şiddet ve saldırganlık ile ilgili olduğundan dolayı sporla ilgili başka konular dahil edilmemiştir. Örneğin sporla ilgili zorbalık davranışları araştırma konusuyla direkt ilgili olmadığı için araştırma kapsamı dışında tutulmuştur.

YÖNTEM

Araştırma Deseni

Araştırma sporda şiddet ve saldırganlık ile ilgili Türkiye’de yürütülmüş olan çalışmaların meta-sentez yöntemiyle analiz edilmesini ve genel eğilimlerinin belirlenmesini amaçlamıştır. Meta-sentez çalışma yöntemi içerik analizi çalışmaları içinde yer aldığından dolayı aynı konuyla ilgili yapılan birçok çalışmanın ana düşüncelerinin veya ana hatlarının belirlenmesi sağlayarak bu çalışmaların eleştirel bir bakış açısıyla yorumlanmasını ve sentezlenmesini amaçlamaktadır (Çalık ve Sözbilir, 2014).

Meta-sentez yöntemi 1980’li yıllardan itibaren ortaya çıkan ve bir konuda yapılmış olan nitel çalışmaların ana temalarının veya ana hatlarının belirlenmesine yardımcı olan, çalışmaların

benzerlik ve farklılıklarını ortaya çıkarmayı sağlayan bir çalışma yöntemidir (Polat ve Ay, 2016).

Araştırmanın Kapsamı, Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırma Türkiye’de yapılmış olan 19 tez, 32 makale olmak üzere toplamda 51 çalışmayı kapsamaktadır. Verilerin toplanmasında “Sporda şiddet ve saldırganlık” ve “Futbolda şiddet ve saldırganlık” anahtar kelimeleri kullanılmıştır. Araştırmadaki çalışmaların seçiminde Yüksek Öğretim Kurumu (YÖK) Ulusal Tez Merkezi, Dergi Park ve Google Akademik arama motoru veri tabanından yararlanılmıştır.

İncelemeye dahil edilen çalışmaların belirlenmesinde Polat ve Ay’ın (2016) işlem basamakları kullanılmıştır. Bu işlem basamakları ele alınacak olan çalışmaların konularının belirlenmesi, araştırma sorularının hazırlanması, araştırmaya dahil edilecek tezlerin ve makalelerin belirlenmesi ve okunması, çalışmaların ortak temalarının oluşturulması ve sentezlenmesi, sonuçlarının raporlaştırılmasından oluşmaktadır. Araştırma bir meta-sentez çalışma olup işlem basamakları Şekil 1’de verilmiştir.

Şekil 1. Meta-sentez çalışmasının işlem basamakları

Kaynak: Polay ve Ay, 2016

Araştırmaya dahil edilen her bir çalışma öncelikle detaylı bir şekilde okunup araştırma problemlerine göre incelenerek her bir temaya göre kodlanmış ve bilgisayar ortamına kaydedilmiştir. İncelenen her bir çalışma A1, A2, A3 A51 şeklinde kodlanmıştır. Veriler tekrar ve tekrar okunmuş ve gereksiz kısımlar çıkarılmıştır.

Araştırmada geçerlilik ve güvenilirliği sağlamak için araştırmanın amacı ve araştırma soruları açık bir şekilde ifade edilmiştir. Bulguların geçerliliğini sağlamak için veri toplama metodu ve ölçütler Şekil 1’de aktarılmıştır. Alan yazınlarının incelenmesi sonucunda konuyla ilgili elde edilen çalışmaların sayısı ve araştırmaya dâhil edilen ve edilmeyen çalışmalar (sınırlılıklarda)

detaylı bir şekilde belirtilmiştir. Çalışmaların okuyucu tarafından daha kolay anlaşılması için tablolar ve grafikler halinde sunulmuştur. Verilerin çözümlenmesi ve ortak temaların oluşturulması ayrıntılı bir şekilde açıklanmıştır.

BULGULAR

Bu bölümde araştırma sonucunda elde edilen bulgular sırayla sunulmuştur. Türkiye’de sporda şiddet ve saldırganlık alanında yapılan çalışmaların amaçlarına ilişkin bulgular Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1: Türkiye’de sporda şiddet ve saldırganlık alanında yapılan çalışmaların amaçlarına ilişkin bulgular

Amaçlar	Çalışmalar	F
Sporcuların saldırganlık ve şiddete yönelim eğilimlerinin incelenmesi	A12 A14 A18 A19 A35	5
Sporda şiddetin nedenlerinin genel olarak belirlenmesi	A24 A30 A44 A45	4
Sporda şiddet konusunda medyanın rolü	A25 A28 A29 A51	4
Futbolda futbolcu ve taraftar şiddetinin futbolcuların bakış açısından incelenmesi	A1 A20 A21	3
Ceza alan taraftarların şiddete eğilimleri ve psiko-sosyal durumları	A5 A15	2
6222 sayılı kanunun sporda şiddeti önlemeye etkisi	A2 A16	2
Taraftarların şiddete yönelme nedenleri	A10 A31	2
Taraftarların şiddete bakış açılarının incelenmesi	A11 A46	2
Bireysel şiddet açısından medyanın etkisi	A14	1
Spor güvenlik kurullarının incelenmesi	A8	1
Futbol taraftarlarının şiddet ve saldırganlığa karşı empatik eğilimi	A9	1
Spor yapılan mekana göre taraftarlarının saldırganlık ve şiddet düzeyleri	A3	1
Spor bilimleri fakültesi öğrencilerinin şiddet eğilimleri	A4	1
Futbolda şiddete zemin hazırlayan nefret duygusunun köşe yazılarındaki yeri	A13	1
Bir nefret söylemi olarak ırkçılık	A17	1
Futbolda şiddetin futbolcu ve teknik direktörlerin görüşleriyle incelenmesi	A22	1
Sporda şiddetin sosyolojik olarak incelenmesi	A23	1
Futbol hakemlerinin şiddete eğilimi	A6	1

Futbolda şiddetin boyutları	A7	1
Avrupa'da futbolda görülen şiddet olaylarına karşı STK yapılanmaları	A26	1
Sporda şiddetin karikatürler aracılığıyla aktarılmasının incelenmesi	A27	1
Sporda şiddeti açıklamaya çalışan kuramlar çerçevesinde sporda şiddetin nedenleri	A32	1
Sporda milliyetçiliğin sporda şiddete yansması	A33	1
Sporda saldırganlık ve şiddetin fanatik davranışlarla ilişkisi	A35	1
Sporda şiddetin cinsiyete göre karşılaştırması	A37	1
Futbolda şiddetin kaynağına yönelik taraftar görüşleri ölçek çalışması	A38	1
Futbolda şiddet bağlamında antik Yunan döneminde boks sporunun tanıtımı	A39	1
Kadın futbolcuların sporda saldırganlık ve sosyal karşılaştırma düzeyleri	A40	1
Futbol hakemlerine göre taraftarın şiddet eğiliminin nedenleri	A41	1
Sosyal medyada futbol üzerinden nefret söyleminin incelenmesi	A42	1
Futbolda şiddetin futbol taraftarları ile erkeklik kültürü arasında ilişki çerçevesinde incelenmesi.	A43	1
Elektronik bilet uygulamasının işlevselliğinin araştırılması	A47	1
Futbol medyası ve futbol camiasının taraftarları şiddet ve saldırganlığa yöneltme düzeylerinin incelenmesi	A49	1
Öğrencilerin sporda şiddet ve saldırganlığa ilişkin görüşlerinin incelenmesi	A50	1

Tablo 1'e göre konuyla ilgili en fazla yapılan çalışmaların (5) başında sporcuların şiddet ve saldırganlığa yönelimi üzerine olduğu görülmektedir. Sporda şiddet ve saldırganlığın genel nedenlerinden ziyade sporcuların bu eğilimi göstermesine yönelik çalışmaların daha fazla olması dikkat çekicidir. Son yıllarda özellikle sosyal medyanın kullanımının yaygınlaşmasıyla beraber medyanın sporda şiddet ve saldırganlığa olan etkisi önemli ölçüde incelenmiştir. Konuyla yapılan çalışmaların çoğunluğu futbolla ilgilidir. Diğer spor branşlarına yönelik şiddet ve saldırganlık eğilimleri yok denecek kadar az bir şekilde incelenmiştir. Son zamanlarda özellikle futbolda gündeme gelen bir psikolojik şiddet olan ırkçılıkla ilgili birkaç çalışma yapılmıştır. Son olarak özellikle futbolda şiddet ve saldırganlığı önlemeye çalışan 6222 sayılı kanunla ilgili farklı amaçlar doğrultusunda çalışmalar yapılmıştır.

Tablo 1. Çalışmaların örneklem grubuna yönelik bulgular

Örneklem	Çalışmalar	F
Taraftar	A3 A5 A9 A10 A11 A14 A15 A31 A35 A38 A43 A46	12
Sporcu	A1 A18 A19 A20 A21 A22 A23 A38 A40	9
Spor haberleri	A28 A29 A42 A47 A49 A51	6
Sporcu öğrenciler	A4 A12 A24 A36	4
Şiddet olayları	A2 A30 A44	3
Öğrenciler	A37 A48 A50	3
Futbol Hakemleri	A6 A38 A41	3
Karikatürler	A27 A42	2
Teknik direktör	A22 A38	2
Köşe yazıları	A13	1
Spor güvenlik kurulları	A8	1
STK’ler	A26	1
Spor kuramları	A32	1
Bilimsel çalışmalar	A33	1
Medya mensupları	A38	1
Yöneticiler	A38	1
Duvar resimleri, vazolar vs.	A39	1
Yasal düzenlemeler	A45	1
Passolig verileri	A47	1

Tablo 2’de bulunmayan A7 A16 A25 A34 kodlu çalışmaların örneklemini bulunmamaktadır. Bu çalışmalar derleme çalışmalarından oluşmuş olup herhangi bir veri analizi yapmamıştır. Bu çalışmalar araştırma konularıyla ilgili birçok hususta bilgi vermektedir.

Konuyla ilgili çalışmaların örneklem grubuna baktığımızda en çok tercih edilen örneklemin (12) sporun vazgeçilmez aktörü olan taraftarlardan oluştuğu görülmektedir. Sporda şiddet ve saldırgan davranışlara en çok maruz kalan sporculara yapılan çalışmalarda önemli oranda yönelim bulunmaktadır. Sporculara yönelik yapılan çalışmalarda özellikle futbolcular seçilmiştir. Diğer spor branşlarına yönelik çalışmaların oldukça az olması konunun geniş perspektiften incelenmesi açısından önemli bir dezavantajdır. Yapılan çalışmaların amaç kısmında belirttiğimiz gibi önemli ölçüde incelenen medya haberleri örneklem olarak ta sıkça

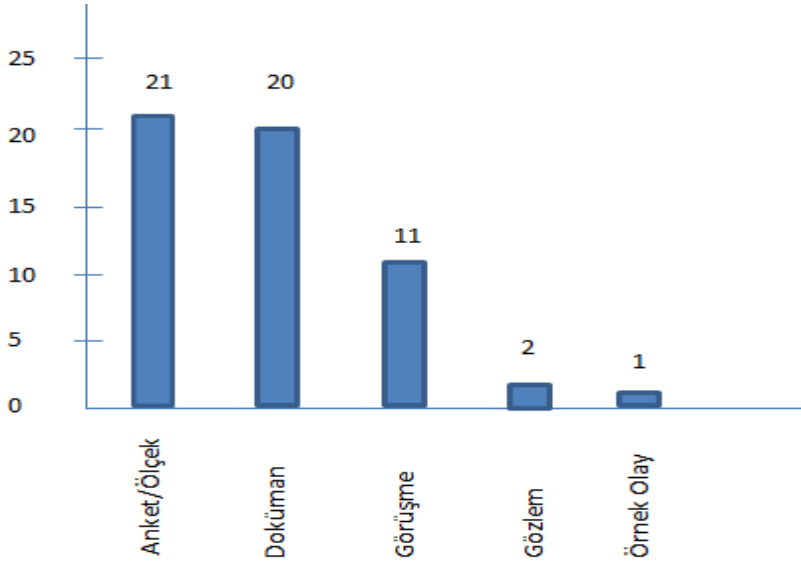
tercih edilmiştir. Son olarak bazı çalışmaların örneklem grubu birden fazla faktörü ele alacak şekilde seçilmiştir. Örneğin A38 kodlu çalışma örneklemine sporcular, teknik direktörler, taraftarlar, hakemler vs çeşitli elemanları tercih etmiştir.

Tablo 2. Çalışmaların yöntemleri yönelik bulgular

Araştırma Yöntemi	Çalışmalar	F
Nitel	A1 A2 A5 A7 A8 A10 A13 A16 A17 A21 A22 A23 A25 A26 A27 A28 A29 A30 A31 A32 A33 A34 A39 A42 A44 A45 A47 A48 A49 A51	30
Nicel	A3 A4 A6 A9 A11 A12 A14 A18 A19 A20 A24 A36 A37 A40 A41 A43 A50	17
Karma	A15 A35 A38 A46	4

Tablo 3'te görüldüğü gibi konuyla ilgili yapılan çalışmaların 30'inde nitel çalışma yöntemleri tercih edilmiştir. İkinci sırada ise 17 çalışmanın tercih ettiği nicel çalışma yöntemleridir. Karma yöntemlerde çalışmalarda 4 defa olmak üzere oldukça az kullanılmıştır.

Şekil 2'de çalışmalarda kullanılan veri toplama araçları gösterilmiştir.

Şekil 2. Bilimsel çalışmalarda tercih edilen veri toplama araçları

Araştırmayla ilgili seçilen bilimsel çalışmaların çoğunluğunda veri toplama aracı olarak anket ve ölçek tercih edilmiştir. Anket ve ölçek kullanılan çalışmalar nicel çalışmalardan oluşmaktadır. Nitel çalışmaların çoğunluğu ise araştırma konularıyla ilgili verileri doküman

tarama yöntemini kullanmıştır. Bu çalışmalar genellikle kurum veya kuruluşlardaki hazır verileri inceleyip yorumlamışlardır.

Tablo 3. Çalışmaların sonuçlarına yönelik bulgular

Sonuçlar	Çalışmalar	F
Şiddet bireysel, toplumsal ve etkileşimsel olarak çok boyutludur. Şiddet eğilimi bu değişkenlere göre farklılık göstermektedir.	A1 A9 A10 A11 A12 A18 A19 A36	9
Spor medyası şiddeti önleyici bir dil kullanarak taraftarların şiddete yönelim isteklerini azaltmalıdır.	A14 A25 A28 A29	4
Sporcular fiziksel, psikolojik, ekonomik ve cinsel anlamda yoğun şekilde şiddete maruz kalmıştır.	A23 A24	2
Sporda şiddetin ve saldırganlığın önlenmesinde toplumun bilinçlendirilmesi, fair-play davranışları konusunda eğitim verilmesi gerekmektedir.	A14 A30	2
Futbol medyası ve camiasının taraftarları şiddete yöneltmede oldukça etkilidir.	A48 A49	2
6222 kanunu sporda şiddeti önleme konusunda etkili olmuştur.	A2 A35	2
Şiddet eğiliminde olan bireylerin iş ve sosyal hayatındaki başarısızlıklarını şiddetle gidermeye çalıştığı sonucuna ulaşılmıştır.	A5	1
Spor güvenlik kurullarının işlevsel olması sporda şiddet ve saldırganlığı önlemede oldukça etkilidir.	A8	1
Taraftarları şiddete yönelimlerinin hakem kararları, şike iddiaları, anonslar, haberler vs. çeşitli nedenlerden kaynaklandığı sonucuna ulaşılmıştır.	A11	1
Futbolda şiddeti körükleyen nefret duygusu köşe yazılarında sıklıkla yer almaktadır.	A13	1
Futbolda şiddet suçundan ceza alan taraftarların 6222 sayılı kanunu maddelerinin ihlal edilmesinden dolayı ceza aldıkları belirlenmiştir.	A15	1
6222 sayılı kanun ve passolig uygulaması şiddeti önlemeye yönelik hukuki bir zemin oluştururken ticari bir uygulama olarak eleştirilmiştir.	A16	1
Sosyal medya üzerinden paylaşılan ırkçı ifade ve bu duruma kitlesel olarak verilen tepki sonucu paylaşımın kaldırılması	A17	1
Futbolcular kendi taraftarlarının kötü tezahüratlarından başka takımların kötü tezahüratlarına oranla daha fazla etkilendiği ortaya konulmuştur.	A20	1
Futbolculara göre passolig, eğitim, fair play , kontrollü bilet satışı vs. şiddeti önlemek için önemli unsurlardır.	A21	1

Futbolda şiddetin başlıca nedenleri eğitim durumu ve kazanma hırsından kaynaklanmaktadır.	A22	1
Aktif spor yapan ve yapmayan sporcu öğrencilerin şiddete yönelim konusunda pozitif bir ilişkisi bulunmaktadır.	A4	1
Açık saha taraftarları kapalı saha mekanlarına göre daha saldırgan bir tutum sergiler.	A3	1
Kadın sporcuların şiddet eğilimi erkek sporculara oranla daha fazladır.	A24	1
STK'lar şiddetin önlenmesine yönelik orijinal çözümler üretmiştir.	A26	1
Sporda şiddet olgusu mizahi olarak farklı bir bakış açısıyla ele alınmış ve bilimsel bir temele oturtulmuştur.	A27	1
Hakemlerin şiddet görmesi şiddete eğilimlerini arttırmaktadır.	A6	1
Kişiler taraftar gruplarıyla hareket ettiğinde ceza almaya daha olumlu tepkiler vermektedir. Ayrıca bazı taraftarlar cezaların caydırıcı olduğunu düşünmektedir.	A31	1
Sporda şiddetin nedenlerini belirleme konusunda tek bir kuramın yeterli olmayacağı, bütüncül bir bakış açısıyla değerlendirme yapmanın daha sağlıklı sonuçlar elde etmeyi sağlayacağı sonucuna ulaşılmıştır.	A32	1
Aşırı milliyetçi toplumlarda sporda şiddet olaylarına çok sıklıkla rastlanmaktadır.	A33	1
Fanatizmin şiddete dönüşmemesi için çeşitli çözüm yolları sunulmuştur.	A34	1
Cinsiyetin sporda istenmeyen davranışlara ilişkin görüşleri etkilemediği, buna karşılık cinsiyetin sporda şiddet hakkındaki görüşleri etkileyen bir unsur olduğu söylenebilir.	A37	1
Futbolda şiddetin önlenmesine yönelik tedbirlerin alınmasında taraftar görüşleri oldukça önemlidir.	A38	1
Antik Yunan döneminde şiddet yasak olmasına rağmen meşru sayıldığı tek sporun boks olduğu sonucuna varılmıştır.	A39	1
Kadın futbolcularda annenin eğitimi ve aile geliri arttıkça saldırganlık düzeyi artmaktadır.	A40	1
Futbolda saldırganlığın asıl sebebi futbol seyircileridir. Spor medyası, kulüp yöneticileri, antrenörler futbol seyircilerini tahrik edici unsurlar arasındadır.	A41	1
Futbolda nefret söylemleri çoğunlukla ırkçılık olgusu üzerinedir. Başta sosyal medya olmak üzere birçok faktör bu duruma etki etmektedir.	A42	1
Futbolda şiddetin temelinde erkeklik değerleri yatmaktadır.	A43	1
Sporda şiddetin en çok futbolda ortaya çıktığı ve yasalara bağlı olarak dönemlere göre farklılık olduğu görülmüştür.	A44	1
Sporda şiddetin ekonomik, psikolojik, sosyolojik, siyasi,	A45	1

kültürel olmak üzere birçok nedeni vardır. Şiddetin önlenmesinde yapılan çalışmalar ve yasalar çok etkili değildir.		
Futbolda taraftar şiddetine neden olan unsurların başında spor medyası, hakem kararı, antrenör / teknik direktör, taraftar, amigolar ve sporcu davranışlarının geldiği tespit edilmiştir.	A46	1
Elektronik bilet uygulaması şiddetin önlenmesinde yeterli düzeni sağlayamadığı sonucuna varılmıştır.	A7	1
Öğrenciler sporda şiddetin toplumun karakteristik özelliğiyle ilişkili olduğunu ve derslerde spor ahlakına yönelik eğitimlerin verilmesi gerektiğini belirtmiştir.	A50	1
Spor medyasının şiddeti önlemek amacıyla yapıcı bir dil kullanması, tahrik edici haberler yerine olumlu haberler üretmesi gerekmektedir.	A51	1

Tablo 4 incelendiğinde araştırmayla ilgili yapılan çalışmaların çoğunluğu sporda şiddet ve saldırganlığa neden olan etmenleri genel olarak belirlemeye çalışmıştır. Sporda şiddet ve saldırganlığın nedenlerinin ekonomik, psikolojik, sosyolojik, siyasi, kültürel olarak çok boyutlu bir yapıya sahip olduğu sonucuna varılmıştır. Konuyla ilgili çalışmaların amaçlarına oranla sonuçları daha az ortak noktada buluşmuştur. Sosyal medya başta olmak üzere spor medyasının kullandığı üslubun şiddet ve saldırganlığı tetiklediği sonucuna varılmıştır. Medyanın daha yapıcı ve olumlu bir dil kullanarak kaos ortamı oluşmasını engelleyebileceği ileri sürülmektedir. Son olarak 6222 sayılı kanunun şiddet ve saldırganlığı önlemede etkili olduğu ancak yeteri kadar caydırıcı cezalara yer vermediği görülmektedir.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Sporda şiddet ve saldırganlığa yönelik yapılan bilimsel çalışmalar amaç, örneklem, yöntem, veri toplama araçları ve sonuçlarına göre incelenmiştir. Araştırmaya uygun olan çalışmalar meta-sentez yöntemine uygun olarak sentezlenmeye çalışılmıştır. Konuyla ilgili yapılan çalışmaların amaçlarının genel olarak sporda şiddet ve saldırganlığın nedenlerini belirlemeye yönelik yapıldığı görülmektedir.

Çalışmaların büyük bir bölümü futbol branşıyla ilgili yapılmıştır. Bu bakımdan diğer spor branşlarıyla ilgili çalışmaların kısıtlı olması sporda şiddet ve saldırganlığa neden olan etmenlerin belirlenmesi ve buna bağlı olarak çalışmaların sonuçlarına göre çözüm yolları üretmesi açısından önemli bir dezavantajdır. Bu konuda diğer spor branşlarıyla ilgili daha

fazla çalışma yapılması konunun nedenlerinin, alt nedenlerinin anlaşılması açısından daha sağlıklı olacaktır.

Çalışmaların büyük çoğunluğunda sporcular (özellikle futbolcular) ve taraftarlar örneklem olarak seçilmiştir. Nicel çalışmalarda bu örneklem gruplarına yönelik anket veya ölçekler uygulanmış, nitel çalışmalarda ise bu örneklem gruplarına genellikle görüşme formları uygulanmıştır. Seçilen çalışmalarda diğer bir çoğunluğu oluşturan spor haberlerinin tamamı nitel çalışmaların örnekleme olarak seçilmiştir. Sporun önemli elemanlarından olan hakemler, spor yöneticileri, kulüp başkanlarına yönelik çalışmaların çok az yapılması konunun anlaşılması açısından önemli bir eksikliklerdir. Sporda şiddet ve saldırganlığı önlemeye yönelik olan 6222 sayılı kanunun ne kadar etkili olduğu ile ilgili yapılan çalışmalar da hem az yapılmış hem de birbirinden farklı sonuçlara ulaşmıştır. Kimi çalışmalar 6222 sayılı kanunun şiddeti önlemede etkili olduğu sonucuna ulaşmış kimi çalışmalar da bu kanunun yeteri ölçüde caydırıcı olmadığı sonucuna ulaşmıştır.

Konuyla ilgili bir diğer önemli nokta ise çalışmaların amaçlarının sonuçlarına göre daha çok benzerlik göstermesidir. Konuyla ilgili amaç ve sonuç tabloları incelendiğinde aynı amaçlar doğrultusunda birçok farklı sonuç elde edildiği görülmüştür. Bu çalışmaların örneklem gruplarının büyük çoğunluğu benzerlik göstermesine rağmen gerek çalışmaya katılan kişilerin görüşleri gerekse çalışmayı yapan araştırmacıların analizleri bu farklılıkların başlıca nedenlerindedir.

Konuyla ilgili kadın sporculara yönelik sadece bir çalışma (A40) yapılmıştır. Bu çalışma da kadın futbolculara yönelik bir çalışmadır. Ülkemizde son dönemde elde ettikleri başarılarla adından sıkça söz ettiren kadın sporculara yönelik daha fazla çalışmanın yapılması, sporda şiddet ve saldırganlığına yönelik farklı verilerin elde edilmesine katkı sağlayacaktır.

Son dönemlerde sosyal medyada ve tribünlerde sık sık gündeme gelen, nefret söylemleri ve ırkçılıkla ilgili az sayıda (3) çalışma yapılmıştır. Irkçılık psikolojik (Aksoy, 2008, s. 8) ve sözel şiddettir (Kalkan,2016, s.43). Bu şiddetin ortaya çıkış nedenlerini, kaynağını, nelerden beslendiğini daha açık bir şekilde ortaya koymak açısından ırkçılığı farklı boyutlarıyla incelemek için bilimsel çalışmaların artırılması gerekmektedir.

Son dönemlerde özellikle sosyal medyanın yaygınlaşmasıyla beraber çeşitli platformlarda ve haber bültenlerinde konuyla ilgili yapılan haberler şiddetin ve saldırgan davranışların artmasına neden olmaktadır (TBMM Meclis Araştırması Komisyonu Raporu 2011: Özmeden ve Yıldırım, 2003; Kuru ve Var, 2009, Koçer, 2012, Afacan vd. 2017, Taşmektepligil

vd.,2017). Spor haberleriyle ilgili son dönemlerde yeterli ölçüde (9) çalışma yapılmıştır. Bu çalışmalarda genel olarak medyanın kullandığı dilin şiddeti körüklediği sonucuna varılmış ve medyanın daha yapıcı, ortamı yatıştırıcı bir dil kullanması, sporda şiddet ve saldırganlığın etkilerinin azaltılmasına katkı sağlayacağı belirtilmiştir.

Sonuç olarak sporda şiddet ve saldırganlık ile ilgili yapılan çalışmalar genel olarak futbol branşıyla ilgili yapılmıştır. Diğer branşlara yönelik çalışmalar çok az yapılmıştır. Yapılan çalışmaların çoğunluğu taraftar ve sporculara yönelik olmuştur. Sporda şiddet ve saldırganlığın sosyolojik, psikolojik, kültürel açıdan daha geniş bir şekilde incelenmesi bu soruna yönelik farklı bakış açıları kazandıracaktır ve yeni çözüm önerileri sunacaktır. Ayrıca 6222 sayılı kanuna yönelik çalışmaların artırılması yasaların bu konudaki etkililiğini artırmaya katkı sağlayacaktır.

Öneriler

1. Futbol dışındaki spor branşlarına yönelik şiddet ve saldırganlık eğilimini araştırmayı amaçlayan çalışmalar yapılması önerilebilir.
2. Taraftar ve sporcular dışındaki spor elemanlarına (teknik direktör, yöneticiler, hakemler, saha çalışanları, güvenlik kuvvetleri vs.) yönelik çalışmalar yapılabilir.
3. Kadın sporcuların maruz kaldığı şiddet ve saldırganlık olaylarını araştırmayı amaçlayan çalışmaların yapılması önerilebilir.
4. 6222 sayılı kanunun işlevselliğine yönelik çalışmaların yapılması önerilebilir.
5. Sporda şiddet ve saldırganlığın özellikle sosyolojik ve psikolojik açıdan ele alan araştırmaların yapılması önerilebilir.
6. Güvenlik güçlerinin saha içinde ve saha dışında yaşanan şiddet olaylarını ve saldırganlık davranışlarının önlemedeki rollerine yönelik çalışmalar yapılabilir.

KAYNAKÇA

- Acet, M. (2005). Sporda Saldırganlık ve Şiddet, İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Aksoy, F. (2008). *Psikolojik Şiddet'in (mobbing) sağlık çalışanlarına etkisi*. Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Dervent, F., (2007). *Lise Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeyleri ve Sportif Aktivitelere Katılımla İlişkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, Ankara.

Online

1

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5b488e45867085.71901101

İkizler, H. C. ve Karagözoğlu, C. (1997). *Sporda Başarının Psikolojisi*. Alfa Basım Yayım Dağıtım: İstanbul.

Kalkan, N. ,(2016). *6222 sayılı kanun gereğince ceza almış futbol taraftarlarının şiddete yönelen faktörlerin incelenmesi*, Yüksek Lisans. Celal Bayar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Manisa.

Küçük, V. ve Koç, H. (2004). Psikososyal Gelişim Süreci İçerisinde İnsan ve Spor İlişkisi. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler, 10

Tanrıverdi, H. (2012). Spor Ahlakı ve Şiddet. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 5(8), 1071-1093.

Yetim, A.A. (2000). Sporun Sosyal Görünümü. *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri*, 1, 63-72.

Ek: Araştırma Kapsamında İncelenen Çalışmalar

Çalışma Kodu	Çalışma
A1	Amca, A.F. (2020). Maç Psikolojisi Çok Farklı: Futbol Sahalarında Görülen Futbolcu ve Taraftar Şiddeti Üzerine Bir Analiz. Başkent Üniversitesi, <i>Sağlık Bilimleri Fakültesi</i> , 5(2), 139-153
A2	Erkalan, U. (2018). <i>6222 Sayılı Kanunun Bursa İlinde Sporda Şiddet ve Düzensizliğin Önlenmesindeki Etkisinin İncelenmesi</i> . Yüksek Lisans Tezi. Uludağ Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bursa
A3	Gülle, M., Soyer F., Çetin, Ç.M. (2017). Açık Saha ve Kapalı Saha Taraftarlarının Saldırganlık Düzeylerinin İncelenmesi. <i>Mustafa Kemal Üniversitesi Eğitim Fakültesi</i> , 1(1), 57-64.
A4	Öztürk, M.Y. (2019). <i>Aktif Spor Yapan ve Spor Yapmayan Spor Bilimleri Fakültesi Öğrencilerinin Sporda Şiddet Eğilimi ve Saldırganlık Davranışlarına İlişkin Görüşlerinin İncelenmesi</i> . Yüksek Lisans Tezi. Bartın Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bartın.
A5	Bilir, P., Avgın, A. (2017). Ceza Alan Futbol Taraftarlarının Şiddete Yönelik Davranışlarının İncelenmesi: Adana İli Örneği. <i>Spor ve Performans Araştırmaları</i> , 8(3), 232-251. DOI: 10.17155/omuspd.289798
A6	Selvi, S. (2018). Farklı Klasmanlardaki Futbol Hakemlerinde Şiddet Eğilimi, Psikolojik Dayanıklılık ve Karar Verme Düzeyi: Türkiye Açısından Bir İnceleme. Yüksek Lisans Tezi. Kocaeli Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Kocaeli.
A7	Kaplan, T. (2015). Futbolda Şiddet Sporunun Boyutları. <i>Spor ve Performans Araştırmaları</i> , 7(1), 1-10.

A8	Düzce, C. (2019). <i>Sporda Şiddet ve Düzensizliğin Önlenmesinde Kurumlar Arası Koordinasyon Sağlayan Spor Güvenlik Kurullarının İncelenmesi: Eskişehir İli Örneği</i> . Doktora Tezi. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
A9	Beşkat, M. (2016). <i>Futbol Seyircilerinin Empatik Eğilimleri ile Sporda Saldırganlık ve Şiddet Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi: Şanlıurfa İli Örneği</i> . Yüksek Lisans Tezi. Dumlupınar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Kütahya.
A10	Polat, E., Sönmezoğlu, U. (2016). Futbol Taraftarlarını Şiddete Yönelten Faktörlerin İncelenmesi. <i>Abant İzzettin Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü</i> , 16(1), 471-489.
A11	Aslan, Ş., Geyik, B. (2018). Futbol ve Basketbol Taraftarlarının Sporda Şiddet ve İstenmeyen Davranışlara Bakışlarının İncelenmesi. <i>Avrasya Spor Bilimleri Araştırmaları</i> , 3(1), 1-14. DOI: 10.22396/ERISS.2018.31
A12	Erdoğan, M., Koçyiğit, M., Kayışoğlu, B., Yılmaz, B. (2018). Futbol ve Futsal Branşlarında Spor Yapan Genç Kadınların Saldırganlık Yaklaşımları. <i>Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar</i> , 4(SI), 1-14.
A13	Çalışkan, K., Büyükakgöl, C.Ü., Yüce, A., Katırcı, H. (2018). Futbolda Nefretin Anatomisi: Türk Basımında Nefret Dili. <i>GSI Journals Serie A: Advancements In Tourism, Recreation And Sport Sciences</i> , 1(1)i, 1-21.
A14	Taşmektepligil, Y.M., Küçük, V., Karakuş, S., Kalkavan, A. (2017). Bireysel Şiddet Açısından Spor Medyasının Etkisi. <i>Marmara Üniversitesi Spor Bilimleri</i> , 2(2), 32-48.
A15	Arıkan, M. (2017). <i>Futbolda Şiddet: Adana İli Örneği</i> . Yüksek Lisans Tezi. Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.
A16	Hatipoğlu, A. D., Aydın, M. B. (2019). Güvenlik, Piyasa ve Hukuksallaşma: 6222 Sayılı Yasa Üzerine 731 Sosyolojik Bir Değerlendirme. <i>Mülkiye</i> , 43 (4, 731-758.
A17	Çelik, F. (2018). Hakan Hepcan’ın Galatasaraylı Futbolcu Gomis’i Hedef Alan “Maymun” Benzetmeli Tweeti Üzerinden Bir Şiddet Türü Olarak Nefret Söylemi. <i>Şiddet ve Sosyal Zorlanmalar</i> , 128-149.
A18	Erdoğan, E., Karataş, Ş. (2019). Kadın Sporcuların Şiddet Eğilimi ile Psikolojik Durumlarının Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi. <i>Spor ve Rekreasyon Araştırmalar</i> , 1(2), 37-46.
A19	Afyon, A.Y., Metin, C. S. (2015). Muğla Süper Amatör Ligindeki Futbolcuların Saldırganlık Düzeylerinin İncelenmesi. <i>Spor ve Performans Araştırmaları</i> , 6(1),5-11.

A20	Bilgin, H. (2017). Profesyonel Futbolcularda Kendi Taraftarları ve Rakip Taraftarların Yaptıkları Kötü Tezahüratların Etkisi. Dumlupınar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Kütahya.
A21	Afacan, E., Onağ, Z., Demiran, D., Çobanoğlu, G. (2017). rofesyonel Futbolcuların Görüşlerine Göre Futbolda Şiddetin Kaynakları ve Önleme Yöntemleri: Tarsus İdman Yurdu Erkutspor - Yeni Salihlispor Maçı Örneği. <i>International Journal of Social Science Researc</i> , 6 (2), 124-141
A22	Şahin, M., Şabanoğlu H.,Türksoy, A. (2017). Teknik Direktör ve Futbolcuların Bakış Açılılarıyla Futbol Müsabakalarında Yaşanan Şiddet Nedenleri ve Önlemleri. <i>Sosyal Bilimler</i> , 4(14),103-116.
A23	Kılıç, M. (2019). Sosyolojik Açıdan Sporda Şiddet Olgusu: Bütüncül Bir Bakış. <i>Muhakeme Dergisi</i> , 2 (1), 83-98.
A24	Eraslan, M., Karafil, Y.A., Akgül, H.M.,Korkmaz, S. (2017). Üniversitelerarası Spor Müsabakalarına Katılan Muay Thai Sporcularının Şiddet Eğilimlerinin Değerlendirilmesi. <i>Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü</i> , 9(22),404-412.
A25	Özsoy, S. (2020). Sporda Şiddetin Önlenmesinde Medyanın Rolü. <i>TİHEK Akademik</i> , 4-5, 325-342.
A26	Cerrahoğlu, N. (2020). Sporda Şiddetin Aktüel Zemini: Nefret Suçları. “Yeni Konseptler ve Yeni Yapılanmalar”. <i>TİHEK Akademik</i> , 4-5, 271-290.
A27	Keskin, U., Çalışkan, K., Aydoğdu, V. (2018). Sporda Fanatizm Unsuru: Latif Demirci'nin Çizgi Karakterleri Üzerine Bir İnceleme. <i>İÜ Spor Bilimleri</i> , 8(2), 12-29.
A28	Çavuşoğlu, G., Ünver, Ş., Taşmektepligil, Y.M., Çon, M. (2015). Sporda Şiddet Temalı Haberlerin Yazılı Basında Yer Alma Sıklığının İncelenmesi. <i>Niğde Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri</i> ,9(2), 201-210.
A29	Mil, İ.H., Şanlı S. (2015). Sporda Şiddet ve Medya Etkisi: Bir Maçın Analizi. <i>Elektronik Sosyal Bilimler</i> , 14(15), 231-247.
A30	Yücel, S. A., Atalay, A., Gürkan, A. (2015). Sporda Şiddet ve Saldırganlığı Etkileyen Unsurlar. <i>Uluslararası Hakemli Psikiyatri ve Psikoloji Araştırmaları</i> , 2(2), 68-90. Doi: 10.17360/UHPPD.201529603
A31	Çalışkan, A., Poyraz, T. (2020). Sporda Şiddete İlişkin Grup Dinamiğinin Damgalama Teorisi Kapsamında İncelenmesi. <i>Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi</i> , 55(1), 522-539. Doi: 10.15659/3.sektor-sosyal-ekonomi.20.03.1279
A32	Dere, G., Türen, U. (2020). Sporda Taraftar Şiddeti ve Saldırganlığı

	Açıklayan Kuramlara Bütüncül Bir Bakış. <i>Yönetim ve Çalışma</i> , 4(1), 113-136.
A33	Kızır, O., Yavuz, C. (2019). Spordaki Milliyetçilik Anlayışının Şiddete Yansımaları Üzerine Derleme Çalışması. <i>Turkish Studies</i> , 14(4), 2515-2524. DOI: 10.29228/TurkishStudies.2328
A34	Ayan, S. (2006). Şiddet ve Fanatizm. <i>C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler</i> , 7(2), 191-208.
A35	Esentaş, M., Güzel, P., Vatanserver, B. (2019). Şiddet "Siz" Taraftar Ol. <i>Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler</i> , 17(4), 355-363. Doi: 10.18026/cbayarsos.599213
A36	Aytan, M., Soyal, M., Attila, A. (2019). Takım Sporu ve Bireysel Spor Yapan Spor Yöneticiliği Bölümü Öğrencilerinin Şiddet Eğilimlerinin İncelenmesi : İstanbul Esenyurt Üniversitesi Örneği. <i>Kilis 7 Aralık Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri</i> , 3(1), 20-29.
A37	Reyhan, S. (2016). Üniversite Öğrencilerinin Sporda Şiddet ve İstenmeyen Davranışlara İlişkin Görüşlerinin Cinsiyete Göre Karşılaştırılması: Siirt Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu Örneği. <i>Uluslararası Spor Bilimleri</i> , 2(1), 1-11.
A38	Reyhan, S., Müniroğlu, S., R., Yetim, A.A. (2020). Taraftarların Futbolda Şiddetin Kaynağına İlişkin Görüşleri: Ölçek Geliştirme Çalışması. <i>Spormetre</i> , 18(1), 213-224.
A39	Tekin, A., Tekin, G., Çalışır, M. (2016). Sporda Şiddet Bağlamında Antik Yunan Döneminde Boks. <i>Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü</i> , 5(Ek Sayı), 1-18.
A40	Aydın, P. (2017). <i>Türkiye Kadın Futbol Liglerinde Mücadele Eden Futbolcuların Saldırganlık ve Sosyal Karşılaştırma Düzeylerinin İncelenmesi</i> . Yüksek Lisans Tezi. Dumlupınar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Kütahya.
A41	Cantez, D. (2021). <i>Futbol Hakemlerine Göre Seyirciyi Saldırganlığa Yönlendiren Faktörler</i> . Yüksek Lisans Tezi. Adnan Menderes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Aydın.
A42	Erdem, O. Ç. (2018). <i>Sosyal Medyada Futbol Üzerinden Gerçekleşen Nefret Söyleminin Örneklerle İncelenmesi</i> . Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
A43	Çakmak, N. M. (2016). <i>Futbolda Erkeklik ve Şiddet: Nefer Taraftar Grubu Örneği</i> . Yüksek Lisans Tezi. Anadolu Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.

A44	Gür, B. (2015). <i>Evrensel Bir Sorun: Sporda Şiddet</i> . Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
A45	Vojinović, B. (2016). <i>Futbolda Şiddet ve Hukuki Boyutları</i> . Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
A46	Reyhan, S. (2017). <i>Türkiye Futbol Süper Liginde Şampiyon Olan Futbol Takımı Taraftarlarının ve Futbol Kamuoyunun Futbolda Şiddete İlişkin Görüşlerinin İncelenmesi</i> . Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
A47	Balsarı, K. (2018). <i>6222 Sayılı Sporda Şiddet ve Düzensizliğin Önlenmesine Dair Kanun Gereğince Yeni Uygulama: Elektronik Bilet ve Futbolda Şiddet Durumu</i> . Yüksek Lisans Tezi. Bahçeşehir Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
A48	Tosun, S. K. (2019). <i>6222 Sayılı Kanun Sonrası, Medyanın ve Futbol Camiasının Sporda Şiddet ve Düzensizliğe Karşı Tutumunun Analizi</i> . Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
A49	Yüce, A. (2019). <i>Futbolda Şiddet Eylemlerinin Gerçekleşmesinde Medyanın Etkisi</i> . Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Sakarya.
A50	Aydın, H. E. (2019). <i>İlköğretim ve Lise Düzeyinde Öğrenim Gören Öğrencilerin; Sporda Şiddet ve İstenmeyen Davranışlara Karşı Görüşlerinin İncelenmesi</i> . Yüksek Lisans Tezi. Cumhuriyet Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Sivas.
A51	Sıvaccığıl, E. (2019). <i>Sporda Şiddet ve Şiddetin Medyada Yeniden Üretimi</i> . Yüksek Lisans Tezi. Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep.